

Pseudotiede kansallisen esihistorian asialla: tapausesimerkkejä Euroopasta

Santeri Junttila
Helsingin yliopisto
Suomalais-ugrilainen laitos
santeri.junttila@helsinki.fi

Tiede ja pseudotiede

Pyrin tässä artikkelissani antamaan välineitä pseudotieteen, erityisesti esihistoriaa, kielten tai kansain alkuperää ja kielisukulaisuutta koskevien näennäistieteellisten väitteitten tunnistamiseen. Pseudotiede eli näennäistiede on tieteellisenä esiintyvä oppi, joka ei kuitenkaan täytä tieteellisyyden kriteereitä (Selin 2001: 197). Keskeistä on tieteellisenä esittäminen: kaunokirjallinen fantasia, arkipäivän uskomukset, uskonnolliset käsitykset tai muu ei-tiede (epätiede) eivät ole pseudotiedettä, paitsi sellaisissa yhteyksissä joissa ne nimenomaan naamioidaan tieteeksi.

Mitä sitten ovat tieteellisyyden kriteerit? Selin nostaa keskeisimmäksi tieteen itseäänkorjaavuuden, tarkemmin ottaen ehkä korjaantuvuuden: kun jokin teoria tai käsitys osoittautuu pätemättömäksi, se korvautuu uudella, pätevämmällä, tai ainakin tieteellinen tietomme maailmasta lisääntyy, kun tiedämme että vanha rakennelma ei pidä paikkaansa. Pseudotieteelliset väitteet eivät korjaannu, mihin on kaksi mahdollista syytä. Väite voi olla mahdoton testata julkisesti, esim. koska se perustuu väitettyyn salaiseen tietoon, jota esim. vallanpitäjät eivät tahdo tuoda julki tai joka on vain valittujen yksilöitten ymmärrettävissä. Toinen mahdollisuus on, että väite voidaan testata ja kumota, on ehkä kumottu useampaankin kertaan, mutta pseudotieteellisen väitteen kannattaja ei suostu hyväksymään sitä kumotuksi, vaan pitää kiinni ajatusmallistaan.

Tieteellä ja pseudotieteellä on siis erilaiset päämäärät. Tiede pyrkii lähentymään totuutta lähdeaineiston kriittisen tarkastelun kautta. Ensin on aineisto, josta johdetaan tulos asettamalla falsifioitavissa oleva koehypoteesi. Mikäli aineiston kriittinen tutkimus osoittaa hypoteesin päteväksi, se vahvistetaan tuloksena. Jos taas tarkastelu kumoo hypoteesin, on se säälimättä hylättävä ja ilmoitettava virheelliseksi. Pseudotieteen päämääränä taas on halutun tuloksen todistaminen tieteeltä näyttävillä keinoin. Tällöin tuodaan esiin vain sellaisia faktoja ja väittämiä, jotka tukevat tuota tulosta. Jos kriittinen tutkimus hylkää pseudotieteilijän tuloksen, hän ohittaa kritiikin tai pyrkii asettamaan sen huonoon valoon, jottei tuloksesta tarvitsisi luopua. Pseudotieteelliset väitteet pyritään karsimaan tieteen foorumeilta, eikä sen esittäjä usein pyrikään julkaisemaan ajatuksiaan tieteellisissä julkaisuissa, joissa se joutuisi tiedeyhteisön kriittisen arvioinnin kohteeksi. Niinpä näennäistiede esiintyykin yleensä tieteen popularisointina, yleistajuisissa medioissa, joita seuraavat paljon laajemmat piirit kuin tieteellisiä julkaisuita ja joissa kritiikin äänen on vaikeampi päästä kuuluviin.

Voimme löytää monia syitä pseudotieteellisten väitteitten esittämiseen ja kannattamiseen. Motiivit voivat olla psykologisia, taloudellisia tai poliittisia, ja niitä voidaan selittää henkilökohtaisten tarpeitten tai ryhmäkäyttäytymisen kautta. Syitten hakeminen ja erittely ei kuitenkaan ole tämän kirjoitukseni aiheena, sillä se ei ole pseudotieteen tunnistamisen kannalta tarpeellista. Itse asiassa tieteenulkoisen motiivin kaivaminen jonkin tieteellisenä esitetyn väittämän takaa voi pseudotieteen tunnistamisen kannalta aiheuttaa suurta vahinkoa. Tieteellisen väitteen ja sen esittäjän samastaminen on nimittäin pseudotiedettä itseään. Ei ole tieteellisesti pätevää väittää jotakin argumenttia epätieteelliseksi tai pätemättömäksi sen esittäjän oletettujen tai tosiasiallistenkaan aiheeseen liittyvien henkilökohtaisten intressien perusteella, ja argumentin kannattajan leimaaminen sillä perusteella pseudotieteilijäksi on tieteen etiikan vastaista.

Tieteen yhtenä kriteerinä on objektiivisuus, mikä merkitsee, että jokainen väite on käsiteltävä täysin riippumatta siitä, kuka sen on esittänyt. Periaatteessa mikään hypoteesi ei sinällensä ole epätieteellinen. Jos hypoteesi ei ole tämänhetkisen tutkimuksen tasolla kriittisesti analysoitavissa ja falsifioitavissa, se jää todistamattomaksi hypoteesiksi; jos taas hypoteesi pätevästi kumotaan tai osoitetaan epätodennäköiseksi, ei sitä enää voi tieteellisenä tuloksena esittää. Tämä on tutkijan koetinkivi: jos hän suhtautuu hypoteesiinsa tiukan tieteellisesti, hän luopuu siitä kritiikin myötä ja parhaimmillaan pyrkii muodostamaan kritiikin pohjalta uuden hypoteesin. Jos hän taas antaa myöten henkilökohtaisille tieteenulkoisille intresseillensä ja jatkaa hypoteesinsa vaalimista, on hän astunut tieteen piirin ulkopuolelle, ja hypoteesista on tullut pseudotiedettä. Vasta tässä vaiheessa voi olla aihetta pohtia väitteen esittäjän henkilökohtaisia vaikuttimia, mutta edelleenkin on niiden erittely pidettävä väitteen tieteellisen kritiikin ulkopuolella.

Tieteelliseen keskusteluun kuuluu paljon sellaistaakin argumentointia, jonka tavoitteena ei ole todistaa jokin väittämä oikeaksi tai vääräksi. Humanistisissa tieteissä tällainen keskustelu on erityisen tavallista ja liittyy yleensä käsitteitten määrittelyyn. Esimerkiksi Suomen arkeologiassa myöhäiskivikautinen Kiukaisten kulttuuri on olemassa niille tutkijoille, jotka sen haluavat nähdä, toiset taas eivät pidä sitä riittävän omaleimaisena, jotta se kannattaisi erottaa omaksi kokonaisuudekseen. Käsitteellinen erimielisyys ei kuitenkaan estä kyseistä ajanjaksoa eri tavoin määritteleviä arkeologeja muodostamasta samoja johtopäätöksiä sen esineistön alkuperästä, väestön muuttoliikkeistä tai muista tutkimuksen konkreettisista kohteista, niin kauan kuin joku arkeologi ei pyri käsitteitten kautta muokkaamaan kuvaa menneisyydestä omia ihanteitaan vastaavaan suuntaan.

Pseudotieteellinen esihistoria

Sukujen, heimojen, kansojen ja rotujen menneisyys on hyvin emotionaalisesti latautunut aihe, ovathan esi-isien todelliset tai kuvitellut ansiot helppo keino kuvansa kirkastamiseen niin omissa kuin muittenkin silmissä. Niinpä ehkä maailman kaikilla kansoilla on omat myyttinsä menneestä loiston ajasta, ovathan yhteinen menneisyys ja myytti sen ihmeistä yhteistä identiteettiä rakentavia tekijöitä ja sitä kautta kansan rakennusaineiksia. Näistä myyteistä on vain lyhyt askel varhaisiin esitieteellisen ajan ”tutkimuksiin”, jollaisen kirjoitti esimerkiksi Daniel Juslenius vuonna 1712 osoittaaksensa suomen heprean ja kreikan sukulaiseksi: *De convenientia linguae Fennicae cum Hebraea et Graeca*. Suomalaisia vedenpaisumuksen jälkeen Suomeen vaeltaneina Magogin

jälkeläisenä pitänyt Juslenius ei ollut kuka tahansa yksityisajattelija, vaan Turun akatemian heprean ja kreikan kielten professori, jonka virkaanastujaisesitelmä mainittu tutkielma oli. Tuohon aikaan ei tieteellisellä tiedolla kuitenkaan ollut samanlaista yleisesti hyväksytyyn totuuden asemaa kuin nykyään, vaan väitöskirjan aihe oli toissijainen, etusijalla olivat väittelijän latinan ja retoriikan taidot.

Ensimmäiset esihistoriaa tutkivat tieteet, historiallis-vertaileva kielentutkimus ja arkeologia, syntyivät vasta 1800-luvulla, kun evoluutioteorian myötä luovuttiin menneisyyden jaksottamisesta maailman luomisen ja vedenpaisumuksen käsittein. Kumpikin tieteenala operoi hyvin laajoilla aineistoilla, joitten kerääminen on vaatinut monen sukupolven työn ja vaatii sitä vielä edelleenkin. Tuloksia on kertynyt hitaasti, eikä niistä ole monellekaan kansakunnalle ollut riittävästi ainesta sellaisen loistokkaan menneisyyden löytämiseen, jolle kansallisen identiteetin olisi voinut pystyttää. Silloin kun muinaisia korkeakulttuureita on löytynyt, on niille aina riittänyt innokkaita perillisiä: keltit, etruskit ja sumerit ovat haluttuja esivanhempia kansakunnille.

Etsityt ja kaivatut vastaukset, joita tiede ei ole voinut antaa, ovat ihmiset hakeneet uskomuksista. Tieteellisen maailmankatsomuksen voittokulun myötä on kuitenkin tieteelle vakiintunut yleisesti hyväksytty asema uskomusten yläpuolella. Tämä on luonut tarpeen löytää uskomuksille tieteellinen perusta tai saada niille ainakin näennäinen asema tieteellisenä tietona. Tällaisten päämäärien hyväksi on tingitty tieteen periaatteista. On pidetty kiinni jo kumotuista esitieteellisen ajan tutkimuksista, menettelytavoista ja käsityksistä, tai luotu uusia tieteelliseltä näyttäviä rakennelmia, jotka perustuvat osin tieteelliselle tiedolle, osin sepitteelle.

E. F. K. Koerner kirjoittaa artikkelissansa kielentutkimuksen ja ideologian suhteista (2006), että esihistoriaa tutkivia tieteitä (lingvistiikka, arkeologia, folkloristiikka) on väärinkäytetty niiden syntyajoista lähtien. Tämä onkin ymmärrettävää, olihan esitieteellisillä menneisyysmyyteillä pitkät perinteet. Koerner ei kuitenkaan kirjoita vain pseudotieteellisistä diletanttitutkijoista, vaan kuvaa, kuinka myös arvostetut kielentutkijat ja arkeologit ovat antaneet aiheita ideologisille tulkinnoille, esimerkiksi uskomuksille indoeurooppalaisten kielten kehittyneisyydestä ja jonkinlaisesta ylemmyydestä muihin nähden. Omien tutkimushistoriallisten havaintojeni perusteella useimmissa tapauksissa kysymys voisi kuitenkin olla yksittäisistä tieteellisen materiaalin lomaan jääneistä tuon ajan ajatusmaailmaan kuuluneista uskomuksista, joitten vaikutus itse tutkimuksen tulokselle on ollut mitätöntä. Joka tapauksessa Koernerin esimerkit osoittavat, että ansioituneetkin tutkijat voivat hairahtua näennäistieteen puolelle: tutkijan hyvä maineakaan ei siis sataprosenttisesti takaa tutkimuksen laatua. Onkin mahdotonta ja väärin yrittää jakaa tutkijat yhtäältä vakavasti otettaviin tieteentekijöihin ja toisaalta pseudotieteen tekijöihin, vaan itse tutkimuksen uskottavuus on pääteltävä sen argumenttien ja aineiston, ei sen tekijän perusteella.

Włodzimierz Rączkowski (2003) on tutkinut, kuinka maailmansotien välisenä aikana puolalaiset arkeologit, etupäässä Józef Kostrzewski, pyrkivät osoittamaan Saksalle kuuluneitten Sleesian ja Pommerin slaavilaisen asutuksen mahdollisimman vanhaksi. saakka. Aihe oli ajankohtainen Puolan ja Saksan kansallisia vähemmistöjä ja Versailles'n rauhan oikeutusta koskeneitten kiivaitten kiistojen takia. Rączkowski tuo Kostrzewskilta suoran sitaatin, jossa tämä esittää arkeologian tehtävänä Puolassa olevan todistaa Oderin ja Veikselin välisen slaaviasutuksen jatkuvuutta

muinaisista ajoista saakka. Jo tällainen tutkimuksen valjastaminen ennalta määrätyn tuloksen palvelukseen vie siltä tieteen arvon.

Rączkowski löytää Kostrzewskin toiminnasta lukuisia pseudotieteelle tyypillisiä piirteitä. Tämä kävi tieteellistä väittelyänsä saksalaisten kollegainsa, etupäässä Borko von Richthofenin (jota Rączkowski ei myöskään pyri esittämään objektiivisena tutkijana) kanssa sanomalehdissä ja populaaritieteellisissä julkaisuissa ja otsikoi poleemiset kirjoituksensa näyttävästi ja provosoivasti ("O naszym prawach do Śląska w świetle pradziejów tej dzielnicy", "Badania archeologiczne w Niemczech mają przygotować rewizje granic" jne.). Kostrzewski laajensi arkeologisten tulosten todistusarvoa kielentutkimuksen kentälle olettamalla arkeologisen jatkuvuuden todistavan myös kielellistä jatkuvuutta, ja sai näin kätevästi tutkimallaan alueella todistettua slaavilaisen kielenkin ikivanhaksi. Tällainen temppu on pseudotieteelliselle esihistorialle hyvin tavallinen, koska se helpottaa tutkimuksen vaivaa ja auttaa näppärästi ohittamaan kielitieteelliset argumentit. Mikään havainto ei kuitenkaan moista yksinkertaistusta tue, eihän kielillä ja esineillä ole mitään välitöntä yhteyttä. Kostrzewski oli aikansa Puolassa hyvin arvostettu tutkija, jonka tulokset pääsivät koulukirjoihin asti, esittiväthän ne menneisyyden kansalliseen itsekuvaan sopivassa valossa.

Ei voi kuitenkaan väittää, ettei kansallispoliittisesti aktiivinen tutkija voisi tehdä aitoa, riippumatonta tieteellistä tutkimusta. Esimerkiksi lähes kaikki Suomen johtavat kielentutkijat (Kai Donner, Lauri Hakulinen, Lauri Kettunen, Lauri Posti ym.) olivat aikanaan aktiivijäseniä Akateemisessa Karjala-Seurassa, ilman että tämä olisi juurikaan näkynyt heidän tieteellisessä toiminnassansa. Jopa Neuvostoliiton ja Natsi-Saksan tapaisissa totalitaarisissa diktatuureissa yksittäiset tutkijat saivat aikaan aivan uskottavia ja puolueettomia tuloksia, olkoonkin että rehellinen tieteenteko ja tulosten julkaiseminen oli paljon vaikeampaa kuin poliittisesti vapaissa maissa.

Poliittisesti motivoituneen pseudotieteen värittämät tieteelliset kiistat eivät aina ole yhtä suoraviivaisen selkeästi tunnistettavissa kuin saksalais-puolalainen väittely raja-alueitten muinaisista kansallisuusoloista. Suomessa ja Ruotsissa 1900-luvun vaihteessa käynnistynyt kiista Suomen esihistoriallisista kansallisuussuhteista alkoi ruotsalaistutkijain, ml. suomenruotsalaisen Tor Evert Karstenin haluttomuudesta tunnustaa kielentutkimuksen osoittaneen Suomen ruotsalaisasutuksen nuoreksi, vasta ristiretkiäjalta polveutuvaksi. Karsten piti kiinni ruotsalaisasutuksen jatkuvuudesta vähintään pronssikaudelta saakka, ja pyrki sen todistaaksensa osoittamaan suomenruotsin siksi itägermaaniseksi kieleksi, josta itämerensuomen vanhimmat germaanilainat oli rekonstruoitu. Näin hänen oli pakko pitää itämerensuomen germaanikontakteja olennaisesti vanhempina kuin fennougristit tuohon aikaan olettivat, joten hän oli avoimempi myös uusille arkeologisille teorioille, joitten mukaan suomalaisetkin saapuivat Suomeen aiemmin kuin fennougristit olettivat. (Karsten 1939: 60–61)

Historian ivaa on, että Karsten oli ilmeisen oikeassa suomalaisten myöhäisen maahanmuuton kiistäessään, kun taas suomalaistutkijat jäähmettyivät vuosikymmeniksi sitä puolustaviin aseisiin, antautumatta vuoropuheluun arkeologian kanssa kenties juuri Karstenin varoittavan esimerkin vuoksi. Suomessa kielitieteilijät pitivät kiinni suomalaisten myöhäisestä maahantulosta vielä kun kaikkialla muualla pidettiin teoriaa itämerensuomen pitkästä kielellisestä jatkuvuudesta Suomen

alueella todistettuna – vain muutamat venäläiset arkeologit ovat viime vuosiin saakka esittäneet samanlaisia käsityksiä. Myös germaanikontaktit ovat osoittautuneet suunnilleen yhtä vanhoiksi kuin Karsten väitti, olkoonkin että katteettomat teoriat Suomen ruotsalaisten jatkuvuudesta eivät liity niihin mitenkään. Ruotsalainen kielentutkija Karl Bernhard Wiklund (1933) taas onnistui ikivanhan ruotsalaisasutuksen oppia puolustaessansa varsin korrektisti kumoamaan itämerensuomen vanhimpien germaanilainojen väitetyn goottilaisuuden. Goottilaiskontaktiteorian suosion Suomessa taas voisi ajatella liittyneen ajatukseen, että suomalaiset olisivat aikanaan omaksuneet korkeamman kulttuuritason joiltain muilta kuin ruotsalaisilta. Tapaus osoittaa, kuinka poliittisilla motiiveilla ja tieteellisestä rehellisyydestä tinkimisellä voi olla tieteen kehitystä pahastikin jarruttava vaikutus tieteellisten hypoteesien kerätessä arveluttavaa poliittista väriä.

Nykyisellensä historiallinen kielentutkimus, arkeologia, folkloristiikka ja populaatiogenetiikka tarjoavat varsin huonot perustukset yhtenäisen kansakunnan rakentamiselle ja nationalistiselle ideologialle, sillä kukin tiede tukeutuu omaan suuntaansa. Kansan kielelliset juuret ovat yhdellä suunnalla, kulttuuriset usealla taholla ja geneettiset yleensä vielä laajemmalla alueella. Kokonaiskuva esihistoriasta jää sumeaksi ja jäsentymättömäksi. Kumminkaan eri tieteenalain tulokset eivät välttämättä ole ristiriidassa keskenänsä vaan ainoastaan ikuisen kansan myytin kanssa. Viimeistään parinkymmenen viime vuoden aikana nopeasti kehittynyt populaatiogenetiikka on osoittanut, kuinka harvasta kansasta voi osoittaa edes jonkinmoisen ydinaineksen pysyneen suhteellisen yhtenäisenä kaukaa esihistoriasta saakka. Suomessa kielentutkijain, arkeologien ja geneetikkojen yhteistyö on parissakymmenessä vuodessa (erityisen tärkeinä virstanpylväinä symposiumit Tvärminnessä 1980 ja Lammilla 2000) lisännyt huomattavasti tietämystä ja kumonnut vallinneita käsityksiä alueen menneisyydestä, olkoonkin että saavutettu kuva ei ole identiteetin rakennustarpeiksi kovin kaunis ja selkeä.

Viimeisten kahden vuosikymmenen aikana onkin ehkä juuri esihistoriallisen tutkimuksen tulosten ja kansallisvaltioissa vallitsevien arkikäsitusten välille kasvanut kuilu ollut omiansa kasvattamaan pseudotieteellisten, kansojen ikiaikaisuutta korostavien esihistoriarakennelmien suosiota. Taustalla on myös kansallisuusaatteen uusi tuleminen 1980- ja 90-luvuilla: niin diktatuureista eroon pyristelleet kansallisvaltiot kuin oikeuksiaan vaatimaan heränneet kansalliset vähemmistötkin ovat etsineet menneisyyttään, löytämättä tieteen kentältä kaivattua suurta tarinaa. Kolmas syy on tieteessä itsessään. 1930-luvulta lähtien humanistisissa(kin) tieteissä yleistynyt strukturalismi kiinnitti huomion vallitseviin rakenteisiin unohtaen historialliset kehityskulut, minkä ansiosta historiallis-vertailevan kielentutkimuksen metodi jäi monelta lingvistipolvelta oppimatta. 1970-luvulta lähtien tutkimukseen pesiytynyt jälkistrukturalismi taas korostaa totuuden suhteellisuutta ja kannustaa dekonstruktioimaan sen taustaoletuksia, luoden näin edellytykset tieteen hahmottumiselle politiikan jatkeena. Näennäistieteen tekijät ovatkin käyttäneet ahkerasti samaansa asetta ja syytelleet tieteentekijäin tutkimustuloksia poliittisesti motivoituiksi, mistä annan esimerkkejä tuonnempana.

Helppomman tien ovat tarjonneet erilaiset yksityisajattelijat, jotka ovat tieteellisestä kriittisyydestä tinkien voineet hahmotella suuria näkyjä kaukaiseen menneisyyteen. Yleistä uskottavuutta ovat saavuttaneet rakennelmat, joitten esittäjällä on auktoriteettiasema tiedeyhteisössä. Vaikutusvaltaisain laajojen esihistorian visioitten rakentaja tällä hetkellä ehkä koko Euroopassa, vähintään Suomessa,

Virossa ja Unkarissa on 1990-luvulla syntynyt Roots-koulukunnaksi itseään kutsuva pieni tutkijaryhmä, jonka johtavia hahmoja ovat emeritusprofessorit Kalevi Wiik (fonetiikka), Kyösti Julku (historia, † 2007) ja Pauli Saukkonen (suomen kieli) Suomessa ja Ago Künnap (uralilainen kielentutkimus) Virossa. Löyhemmin mukana ovat myös Rooman La Sapienza -yliopiston yleisen kielitieteen lehtori Angela Marcantonio ja Unkarista Szombathelyn korkeakoulun uralilaisen kielentutkimuksen professori János Puszta. Roots-koulukunnan näkemykset ovat saavuttaneet suosiota suomalaisten, virolaisten ja unkarilaisten nationalistien keskuudessa. Omissa julkaisuissaan koulukunta välttää avoimen nationalistisia kannanottoja, mutta ei ole koskaan sanoutunut irti näkemystensä nationalistisista tulkinnoista. Alempana esitän useita havainnollisia esimerkkejä pseudotieteen piirteistä niin Roots-koulukunnan kuin muittenkin suosittujen menneisyyskuvan rakentajain teksteistä.

Valitsemani metodi ja aineisto

Vertaillakseni yleistajuisessa mediassa käytävää keskustelua Euroopan eri kansojen alkuperästä hankin tammikuussa 2008 laajahkon aineiston internetistä Google-hauilla, onhan Google tällä hetkellä ylivoimaisesti suosituin hakukone. Ensimmäinen tavoitteeni oli koota karkeata vertailumateriaalia siitä, kuinka paljon eri kansojen alkuperää ja "juuria" verkossa ylipäänsä käsitellään. Löytyneitten eri kansoja koskevien sivujen määrää on varottava käyttämästä suorana evidenssinä alkuperäkeskustelun määrästä eri kansojen keskuudessa, ja varsinkin on pelkästään sen pohjalta pitäydyttävä väittämistä tiettyjen kansojen olevan pseudotieteellisempiä tai epäkriittisempiä suhteessa omaan esihistoriansa. On tärkeä muistaa suurehkot erot Euroopan maitten välillä internetin käyttötottumuksissa ja eri enemmistö- ja vähemmistökielten asemassa internetin käyttökielinä. Helposti suoritettava verkkoaineiston vertailu antaa kuitenkin vähintään suuntaviivoja verrattaessa alkuperäkeskustelun aktiivisuutta ja ajankohtaisuutta ja sen myötä myös keskeisyyttä eri maissa ja kulttuureissa.

Käytettäessä Google-hakua frekvenssitutkimuksen välineenä on muistettava aina tarkistaa hakutulosten määrä viimeiseltä tulossivulta. Esimerkiksi etsiessäni ilmaisua "suomalaisten alkuperä" Google ilmoitti tulokseksi 1150 sivua. Googlen ensimmäinen hakutulos kuitenkin esittää useita sivuja moneen kertaan, jos löytynyttä aineistoa on paljon. Oikea sivumäärä n löytyy, kun selaa hakutuloksia eteen päin, kunnes sivun alareunassa lukee: "Näyttääksemme kaikkein oleellisimmat tulokset olemme jättäneet pois joitakin kohteita, jotka ovat hyvin samankaltaisia kuin jo näytetyt n." Esimerkkitapauksessa tuloksista jäi lopulta jäljelle 121 sivua.

Hain ilmaukset "x-läisten alkuperä", "x-läisten juuret", "x-läisten etnogeneesi" erikielillä hauilla (google.fi, google.hu jne.) 18 kansan omalla kielellä sekä englanniksi. Etsin ilmaiset täsmällisellä haulilla, jonka tuloksissa haetuitten sanain on esiinnyttävä juuri haetussa muodossa ja järjestyksessä, eikä niitten välillä saa olla muita sanoja. Tämä saa tietenkin suomen ym. runsaasti nominintavutusta suosivien kielten hakutulokset näyttämään jonkin verran ruotsin ym. prepositioita suosivien kielten hakutuloksia pienemmiltä verrattuna ideaalitulokseen, joka löytyisi kaikkia pääsanana sijamuotoja käyttämällä. Ero ei kuitenkaan ole kovin merkittävä, koska useimmat hakutulokset ovat pitkäköjiä tekstejä, joissa keskeiset termit luultavimmin esiintyvät

nominatiivimuodossa ainakin kerran. Kaikki löytämäni sivut eivät käsittele esihistoriaa, vaan esimerkiksi "Amerikan suomalaisten alkuperää" tai "Inkerin suomalaisten alkuperää". Tätä en kuitenkaan huomioi vertailussani, koska vastaavanlaisia sivuja löytyi kaikissa tekemäni hauissa, mutta missään niitten osuus ei ollut kovin suuri.

Taulukko. Haun tulokset: alkuperäkeskustelun vilkkaus tutkimillani kansoilla

"suomalaisten alkuperä"	121
"suomalaisten juuret"	291
"origins of the Finns"	70
"roots of the Finns"	37
yhteensä	519
"eestlaste päritolu"	30
"eestlaste algupära"	3
"eestlaste juured"	24
"origins of the Estonians"	1
"roots of the Estonians"	2
yhteensä	60
"sámiid boahtimuš"	1
"sámiid álgovuolgga"	0
"sámiid ruohttat"	0
"origins of the Saami"	14
"origins of the Sami"	20
"roots of the Saami"	105
"roots of the Sami"	4
yhteensä	144
"magyarok eredete"	258
"magyarok származása"	18
"magyarok gyökerei"	7
"origins of the Hungarians"	54
"roots of the Hungarians"	4
yhteensä	341
"svenskarnas ursprung"	29
"svenskarnas rötter"	8
"origins of the Swedes"	10
"roots of the Swedes"	0
yhteensä	47
"danskernes oprindelse"	8

"danskernes rødder"	19
"origins of the Danes"	5
"roots of the Danes"	1
yhteensä	33

*"Ursprung der Deutschen"	28
*"Wurzeln der Deutschen"	21
"origins of the Germans"	45
"roots of the Germans"	3
yhteensä	97

*Haettu sanaketju on homonyyminen. Tuloksesta jätin pois sivut, jossa "Deutschen" on jonkin substantiivin adjektiiviattribuutti.

"latviešu izcelšanās"	2
*"latviešu saknes"	15
"origins of the Latvians"	4
"roots of the Latvians"	0
yhteensä	21

*Haettu sanaketju on homonyyminen. Tuloksesta jätin pois sivut, jossa sen merkitys on "latvialaiset juuret"

"lietuvių kilmė"	32
*"lietuvių šaknys"	6
"origins of the Lithuanians"	9
"roots of the Lithuanians"	1
yhteensä	48

*Haettu sanaketju on homonyyminen. Tuloksesta jätin pois sivut, jossa sen merkitys on "liettualaiset juuret"

"pochodzenie Polaków"	45
"korzenie Polaków"	13
"origins of the Poles"	4
"roots of the Poles"	1
yhteensä	63

"izvor Slovencev"	59
"poreklo Slovencev"	7
"koreni Slovencev"	0
"origins of the Slovenes"	1
"origins of the Slovenians"	10
"roots of the Slovenes"	0
"roots of the Slovenians"	0
yhteensä	77

"podrijetlo Hrvata"	212
*"porijeklo Hrvata"	91
*"korijeni Hrvata"	6
"origians of the Croatians"	4
"roots of the Croatians"	0
yhteensä	313

*Osa tuloksista saattaa olla bosnian- tai serbiankielisiä sivuja.

*"porijeklo Bošnjaka"	11
*"korijeni Bošnjaka"	16
"origins of the Bosniacs"	0
"roots of the Bosniacs"	0
yhteensä	27

*Osa tuloksista saattaa olla kroaatin- tai serbiankielisiä sivuja.

*"porijeklo Srba"	45
"poreklo Srba"	141
"поријекло Срба"	2
"порекло Срба"	31
*"korijeni Srba"	2
"koreni Srba"	28
"корени Срба"	4
"коријени Срба"	1
"origins of the Serbs"	17
"roots of the Serbs"	1
yhteensä	272

*Osa tuloksista saattaa olla kroaatin- tai bosniankielisiä sivuja.

*"происхождение русских"	78
*"корни русских"	72
"origins of the Russians"	27
"roots of the Russians"	7
yhteensä	184

*Haettu sanaketju on homonyyminen. Tuloksesta jätin pois sivut, jossa "русских" on jonkin substantiivin adjektiiviattribuutti.

"origine des Français"	140
"provenance des Français"	11
"racines des Français"	9
*"origins of the French"	5
*"roots of the French"	0
yhteensä	165

*Haettu sanaketju on homonyyminen. Tuloksesta jätin pois sivut, jossa "French" on jonkin substantiivin adjektiiviattribuutti.

"origine degli italiani"	43
"origini degli italiani"	9
"radici degli italiani"	33
"origins of the Italians"	9
"roots of the Italians"	0
yhteensä	94

Tässä vielä tutkitut kansat alkuperäkirjoittelun "ahkeruusjärjestyksessä":

suomalaiset	519
unkarilaiset	341
kroaatit	313
serbit	272
venäläiset	184
ranskalaiset	165
saamelaiset	144
saksalaiset	97
italialaiset	94
sloveenit	77
puolalaiset	63
virolaiset	60
liettualaiset	48
ruotsalaiset	47
tanskalaiset	33
bosnjakit	27
latvialaiset	21

Taulukosta on helppo havaita, että internetistä löytämäni aineisto on varsin laaja. Tekstien mitta vaihtelee kolmen rivin kirjaesittelyistä monikymmensivuisiin esitelmiin. Mukana on eri kansain esihistoriasta laadituista teemasivustoista kuvineen ja linkeineen. Tieteellistä esihistorian tutkimusta on varsin pieni osa aineistosta, mutta kuitenkin vielä selvästi pienempi osuus on läpinäkyvää nationalistista vihanjulistusta ja propagandaa. Aivan mitätön on myös selvästi viihteellisen aineiston (esim. kansalliset stereotyyppit populaarikulttuurissa) osuus. Sen sijaan varsin suuri osa teksteistä on pseudotieteellistä esihistoriaa, yleensä yhden asianharrastajan oman teoriansa tueksi kasaamaa todistusaineistoa.

Suurimman osan tekstiaineistosta tekstin pituudella mitaten muodostaa harrastajien keskustelupalstoilla käymä väittely erilaisten enemmän tai vähemmän tieteellisten tai pseudotieteellisten näkemysten välillä. Tällainen aineisto on argumenttien tarkastelun kannalta hyvin antoisaa. Mihinkään internetissä käytetyt argumenttien kvantitatiiviseen analyysiin en kuitenkaan tämän työn puitteissa ryhtynyt, eikä se välttämättä olisi mahdollistakaan.

Pseudotieteellisen esihistorian tunnusmerkkejä

Olen jakanut aineistosta löytämäni pseudotieteellisen esihistorian piirteet kuuteen ryhmään. Pseudotieteen propagoijan kannalta nämä piirteet edustavat strategioita, kriitikon kannalta tuntomerkkejä. Jokaisesta pseudotieteen piirteestä annan tilan puutteen vuoksi vain yhden esimerkin, olkoonkin että monista olisi ollut helppo listata useita. Ryhmät esitän alla valitsemassani järjestyksessä, joka pyrkii noudattamaan jonkinlaista evolutiivista järjestystä alkeellisimmasta kehittyneempään. Ensin käsittelen jo yllä mainitut esitieteelliset menetelmät, sen jälkeen niin ikään mainitsemani tieteellisen tiedon valikoivan hyödyntämisen ja kritiikin väistämisen. Seuraavat strategiat ovat tutkimustradition vastustaminen ja tutkimusaiheen politisointi. Viimeinen piirryhmä, nationalistinen eetos, kuuluu pikemminkin pseudotieteen väittämiin kuin menetelmiin ja vaikuttaa tunnetason ilmiönä siinä missä muut piirteet ovat osa uskottavuuden rakentamista.

Esitieteelliset menetelmät

Ihmisen kiinnostus kaukaista menneisyyttä kohtaan on tietenkin paljon vanhempaa kuin kriittinen esihistorian tutkimus. Varhaiset historiankirjoittajat merkitsivät muistiin suullista perinnettä, legendoja ja myyttejä, joita sitten myöhemmät historioitsijat käyttivät lähteinään. Lähdekritiikin käyttö alkoi ohjata historiankirjoitusta vasta modernin tieteen syntyaikoina. Suorastaan kaiken kritiikin ulkopuolella olivat aiemmin olleet pyhiksi julistetut kirjoitukset, joista länsimaisen kulttuurin piirissä verrattomasti tärkein on Raamattu. Niin Raamatun kuin monenlaisen kansanperinteenkin hyödyntäminen vei aikansa menneisyyden tutkimuksesta eteenpäin ja poiki sittemmin varsinaisen tieteellisen historiantutkimuksen. Sekä Raamattua että kansanperinnettä on noista päivistä kuitenkin tutkittu niin paljon, ettei niiden käyttäminen suorana lähteenä ole ollut perusteltavissa enää kahteen vuosisataan. On otettava huomioon niistä tutkimuksen myötä kertynyt kriittinen tieto. Sama pätee muinaiisiin, kopioina säilyneisiin kronikoihin ja aikakirjoihin. **Legendain, saagain, kronikkain ja pyhain kirjoitusten kritiikitön käyttö suorina lähteinä** on siis näennäistieteellistä, tarkemmin sanottuna esitieteellistä harrastelua.

Pyhät tekstit ja legendat antavat epätasällisuudessaan ja vaikeaselkoisuudessaan runsaan materiaalin esihistoriallisille spekulatioille. Esimerkiksi Raamattua voidaan käyttää lähes minkä tahansa kansan etnogeneesin lähteenä, kun valitaan sopivat kohdat. Tällaisissa pyhiin teksteihin perustuvissa esihistoriaesityksissä sekä uskonto että näennäistiede on alistettu välineiksi kansallisen mystiikan rakentamiseen. Pastori Pekka Lyyräsén taidokkaassa uskonnollisella hartaudella ja hengellisellä mielikuvituksella laaditussa esseessä suomalais-ugrilaiset kansat ovat Israelin kymmenen kadonnutta heimoa. Lyyräsén yhdistää eksegeetiikkaan valikoimiansa uusia genetiikan ja arkeologian tutkimustuloksia ja jopa koirarotujen vertailua. Näin hän rakentaa monitieteiseltä näyttävän kokonaisuuden, jolla ei kuitenkaan ole mitään todistusarvoa, koska monitieteinen esitys on pätevä vain jos kaikki sen tutkimusmenetelmät ovat päteviä. Genetiikan ja arkeologian korrekti soveltaminen ei pelasta takaisin tieteen piiriin yhtään tutkimusta, joka perustuu Raamatun käyttöön suorana historian lähteenä.

Yhtään vankemmalla tieteellisellä pohjalla eivät ole **myyttisen nimistön varassa lepäävät alkuperäselitykset**. Edelliseen pseudotutkimuksen piirteeseen ne yhdistää kritiikiton suhtautuminen esitieteelliseen lähdeaineistoon. Jos myyttisten paikkojen ja olentojen nimillä sellaisenaan oletetaan olleen tosimaailmassa fyysiset kantajat, ei niitten yhdistäminen tieteellisen nimistöntutkimuksen metodeihin riitä tekemään tällaisista selityksistä tiedettä. Yleensä tällaisella harrastelulla ei kuitenkaan ole mitään tekemistä tieteellisen nimistöntutkimuksen kanssa. Esimerkiksi Felice Vinci sijoittaa Homeroksen Iliassa ja Odyssiassa kuvaamat paikat Itämeren rannoille pelkästään alueelta löytyvien satunnaisten samankuuloisten paikannimien perusteella. Hahmotelmaansa Vinci yhdistelee satunnaisia arkeologian tutkimustuloksia, ja rakentaa näin täysin tyhjänpäiväisen teorian kreikkalaisen taruston ja koko mykeneläisen kulttuurin pohjoiseurooppalaisesta alkuperästä.

Felice Vinci on saanut esitieteellisellä metodillaan aikaiseksi kaksi kirjaa, joista toinen on Wikipedian mukaan jopa merkitty kurssikirjaksi Rooman La Sapienza -yliopiston maantieteen laitoksella. Italialaisen ydinvoimainsinöörin teoriakyhäelmä on hyvä esimerkki siitä, kuinka näennäistieteen tekeminen ei välttämättä vaadi mitään poliittisia motiiveja: suurta muinaisuutta voi rakentaa myös *aus Liebe zur Kunst*. Tutkimuksen tieteellistä arvoa mitattaessa olisikin aina jätettävä sivuun sen kirjoittajan poliittisilla vaikuttimilla spekulointi ja keskityttävä vain käytettyjen argumenttien arviointiin.

Myyttiseen nimistöön tukeutumisen sijasta **alkuperäselitysten rakentaminen etnonymien varaan** on teoriassa jo aavistuksen uskottavampaa. Käytännössä nämä teoriat perustuvat kuitenkin yhteen tai muutamaaan nimeen, joitten pohjalta ei kovin laajoja päätelmiä voi tehdä. Erityisen tyypillistä, ja samalla erityisen epäuskottavaa on esittää kansan vaeltaneen joltakin alueelta, jolta löytyy sen nimeä muistuttava toponyymi tai etnonyymi. Esimerkiksi Kroatiassa suosittu kirkkohistorioitsija Stjepan Krizin Sakačin kehittämä teoria kroaattien persialaisesta alkuperästä perustuu vain Asovanmeren rannalta löydetyistä kreikankielisestä piirtokirjoituksesta tavattuun, iranilaiseksi identifioituun henkilönnimeen *Horoathos* tai *Horouathos*. Nimi muistuttaa sekä avestankielistä myyttistä joennimeä *Haraxvaitī* että kroaattien omakielistä etnonymia *Hrvati*, mutta tältä pohjalta ei ole vielä tieteellisesti pätevää Sakačin tavoin johtaa kroaattien kielellistä, kulttuurista ja geneettistä alkuperää Iranista: itse asiassa jo kaikkien näitten kolmen alkuperän a priori samastaminen tekee rakennelmasta epätieteellisen.

Vertaileva kielentutkimus juontaa juurensa renessanssin ja uskonpuhdistuksen aikaan, jolloin yleisen kiinnostuksen kohteeksi nousivat klassisten kielten rinnalle myös puhutut kansankielet. 1600- ja 1700-lukujen tutkijat keräsivät eri kielistä samankuuloisia sanoja luetteloiksi halutessaan osoittaa niitten välillä yhteyksiä. Kieliopin toivat sanaston ohelle mukaan vertailuun unkarilaiset János Sajnovics (1770) ja Sámuel Gyarmathi (1799) osoittaakseen suomalais-ugrialaisten kielten välisen sukulaisuuden. Kuitenkin vasta tanskalainen Rasmus Rask vuonna 1818 keksi luotettavan metodin kielten välisen sukulaisuuden osoittamiseksi: laajasta sanastoaineksesta on löydettävä säännöllisiä äännevastaavuuksia. Niinpä tiedämme nykyään, että suomi ja unkariksi ovat sukukieliä, koska säännöllisiä äännevastaavuuksia on kielen vanhimmassa sanastossa runsaasti: esimerkiksi suomen *k*:ta vastaa takavokaalin edellä unkarin *h*: sm *kota* – unk *ház*, sm *kala* – unk *hal*, sm *kolme* – unk *három*, sm *kuulla* – unk *hall* jne.

Raskin jälkeiset tutkijasukupolvet ovat kehittäneet ja parantaneet historiallis-vertailevaa kielitieteen metodia, joka on osoittautunut kielen esihistorian tutkimuksessa korvaamattomaksi. Sen avulla kyettiin esimerkiksi rekonstruoimaan indoeurooppalaiseen kantakieleen laryngaalikonsonantit, joista ei kirjallisia muistomerkkejä ollut – ennen kuin löydettiin kuolleella indoeurooppalaisella heetin kielellä kirjoitettuja tekstejä, joista laryngaalikonsonantinkin tavattiin! Niinpä ei enää voidakaan pitää tieteenä sellaista **kielten vertailua samankuuloisia sanoja listaamalla**, joka jättää huomiotta koko historiallis-vertailevan metodin. Tällainen sanalistavertailu on kuitenkin diletanttilingvisteillä hyvin tavallista.

Tyypillistä on nykykielen sanojen vertaaminen sellaisenaan johonkin muinaiseen kielimuotoon, kuten oikeuspsykiatrian emeritusprofessori Panu Hakola (2007) vertaa suomea sumeriin. Hakola esittää internetissä 210 yhteisen sanan listastaan 61 esimerkkiä, jotka historiallis-vertaileva metodi voi yksinkertaisesti osoittaa mitään todistamattomiksi. Esimerkki 17 on sumerin *gala* 'laulaa' ja suomen *kieli*, esimerkki 26 sumerin *kabta* 'tiilentekomuotti' ja suomen *kaava*. Mitään säännönmukaisuutta ei ole, jos suomen *k*:ta vastaa sumerissa samanlaisessa asemassa *a*:n edellä sekä *g* että *k*, ja toisaalta sumerin ensitavun *a*:ta sekä suomen *aa* että *ie*. Historiallis-vertaileva kielentutkimus on 1900-luvulla kyennyt osoittamaan, ettei suomen vanhoissa, uralilaiseen kantakieleen palautuvissa sanoissa voi olla pitkää *aa*-vokaalia: niinpä *kaava* onkin germaaninen laina.

Kielten välinen sukulaisuus merkitsee, että ne ovat kehittyneet samasta kantakielestä, kuten romaanisten kielten on voitu kirjallisten lähteitten todistamana osoittaa kehittyneen puhutusta latinasta. Niinpä kielisukulaisuuden olemassaolo todistaa myös, että kielet ovat aikain kuluessa muuttuneet. Mitä kaukaisempia sukulaisia kielet ovat, sitä enemmän niitten sanat eroavat toisistaan sekä äänteellisesti että merkityksen kannalta. Niinpä suuri osa suomen ja unkarin yhteisistä sanoista ei muistutakaan toisiaan enää kovin paljon. Maallikko ei keksisi, että suomen *ydin* ja unkarin *velő* 'ydin; sisus, sisin' pohjautuvat samasta kantamuodosta **wiđimi*, mutta suomalais-ugrilaisten kielten sanaston avulla on kyetty osoittamaan ne säännölliset äännemuutokset, joihin tämänkin sanan rekonstruktio perustuu. Tämä merkitsee sitä, että mitä kauempi kielisukulaisuus on kyseessä, sitä vähemmän nykykielten sanat enää muistuttavat toisiaan. Samankuuloisten sanain löytäminen kahdesta kaukana toisistaan sijaitsevasta kielestä johtuu yleensä vain siitä, että jokaisessa kielessä on rajallinen määrä äänteitä, joitten yhdistyminen tuottaa väistämättä samankuuloisia sanoja samankaltaisissa merkitystehtävissä.

Sanojen alkuperän tutkimus eli etymologia on kyennyt osoittamaan, että jokaisen kielen sanat voidaan jakaa yhtäältä perussanoihin ja toisaalta näistä johdettuihin tai yhdisteltyihin sanoihin. Perussanat puolestaan voivat olla joko lainaa tai äänteellisesti motivoituneita. Lisäksi iso osa perussanoista jää välttämättä ilman etymologista selitystä, koska kielen äänteellisen muuttumisen takia historiallis-vertaileva metodi ei kykene selvittämään kielen menneisyyttä loputtoman pitkälle taaksepäin: takaraja riippuu kielen kehittymisnopeudesta, mutta 10000 vuoden päähän vanhimmista teksteistä kielihistorian keinot eivät varmasti ulotu. Suomen kohdalla vanhin jäljitettävä kielivaihe on uralilainen kantakieli, jota puhuttiin eri käsitysten mukaan 4000–7000 vuotta sitten ja jonka

sukulaisuutta muitten kielten, esimerkiksi indoeurooppalaisen tai turkkilaisen kantakielen kanssa on mahdotonta todistaa oikeaksi tai vääräksi.

Kun halutaan vertailla yhden kielen sanoja etymologisesti keskenään, on kielen johdossääntöjen perusteella eroteltava niistä vartalo ja johdinaines: perussana koostuu pelkästä vartalosta. Sama vartalo on siis löydettävä jokaisesta yhteen kuuluvasta sanasta, ja johdinainesten on oltava kielessä yleisesti esiintyviä. Niinpä suomen *vesi*, *vetinen* ja *vety* perustuvat vartaloon *vete-*: kantasana on *vesi* (: *vede|n*, *vete|nä*) ja johtimia *-inen* ja *-u/y*. Sen sijaan *vetää* ja *veto* kuuluvat aivan eri sanaperheeseen: *vetää* on kantasana ja *veto* sen *o*-johdos. Jos sanan vartalossa on äänteellistä vaihtelua, sille täytyy osoittaa syy, joka vaikuttaa koko kielen sanastossa yhtä lailla. *Vesi*-sanassa voidaankin osoittaa alkuperäisen *t:n* muuttuneen *s:ksi* aina *i:n* edellä: siksi siis nominatiivi *vesi* mutta essiivi *vetenä*. Johtimessa *-inen* *i* on muutosta myöhemmin syntynyt, joten sen edellä *t* on muuttumaton: siksi myös *käsi*: *kätenä* ja johdos *kätinen*.

Aivan vanhentunut menetelmä on **ryhmitellä sanoja pelkän samankuuloisuuden pohjalta** kuten majakanemäntä, turistiopas ja yrittäjä Paula Wilson, joka tahtoi todistaa Suomen ruotsinkielisen asutuksen ikivanhaksi. Hän tuo todisteeksi suuren muotovariaation ruotsinkielisissä paikannimissä esiintyvissä “etuliitteissä” *jam, jem, jom, jum, jun, ga, gam, gem, gim, gum, gand, kam, kem, kom, jotka* kaikki hän tahtoo palauttaa samaan alkumerkitykseen ’sammanflöde, sammanfogning, möte, förening’. Wilson yhdistelee kritiikittömästi eri-ikäisiä ja eri alkuperää olevia aineksia osoittamatta äännevaihtelulle mitään sääntöjä. Näin runsaalle variaatiolle tuskin voitaisiin sääntöjä osoittaakaan, eikä muodoilla tosiasiaa ole mitään yhteyttä keskenään. (Schalin 2007)

Kuten ylempänä todettiin, historiallis-vertaileva kielentutkimus antaa meille sukulaiskielten todistuksen kaikkien luonnollisten kielten muuttuvaisuudesta. Asiasta on kuitenkin suurempaakin näyttöä: kirjalliset lähteet osoittavat kielten muuttuvan niin ääntellisellä, kieliopillisella kuin sanojen merkitystasollakin. Yleisesti ottaen kieli muuttuu sitä nopeammin mitä enemmän sillä on kontakteita muihin kieliin. Muutokselta säästyvät vain kansainväliset apukielet tai pyhät kielet, joilla ei ole äidinkieliä puhujia, kuten keskiajan latina. Kuitenkin kielitieteen piirien ulkopuolella on edelleen hyvin yleinen käsitys kielen muuttumisesta rappeutumisena, ei-toivottavana kehityksenä pois päin jostain aiemmin vallinneesta muuttumattomasta ihannetilasta. Tähän liittyy myös mielikuva siitä, että jotkut kielet ovat säästyneet tämmöiseltä rappiolta pitempään kuin toiset ja ovat siksi vanhempia kuin nämä muut, rappeuneet kielet. Koska kaikki kielet ovat jatkuvan muutoksen tilassa, ei yhtään kieltä voida pitää vanhempana kuin toista. Sen sijaan kielitiede puhuu konservatiiveista ja innovatiiveista kielistä.

Silkkaa näennäistiedettä onkin esittää **muuttumattomana säilynyt kieli todisteena kansan muinaisuudesta**. Slovenialaiset Matej Bor, Joško Šavli ja Ivan Tomažič väittävät sloveenin kieltä avaimiksi muinaisten veneetinkielisten piirtokirjoitusten tulkitsemisessä. Noin 600 eKr. – 0 kirjoitetut tekstit ovat heidän mukaansa ymmärrettäviä nykysloveenin pohjalta. Sloveenin kieltä ei silti vielä ajanlaskun alussa ollut edes kantaslaavin murteena olemassa, ja vielä vanhempien slaavilaiskielisten tekstien pitäisi olla kaikista historiallisesti dokumentoiduista kielimuodoista lähimpänä muinaiskirkkoslaavia, jota kirjoitettiin jo 800-luvulla jKr. Veneetin kieli ei kuitenkaan

ollut edes slaavilainen kieli, koska sitä puhuttiin aikana, jona edes kantaslaavi ei ollut vielä kehittynyt.

Tieteellisen tiedon valikoiva hyödyntäminen

Yllä mainituitten esitieteellisten menetelmien käyttö ei ole tieteellisesti korrektaa, koska niihin turvautuminen merkitsee tieteen kehityksen myötä karttuneen tiedon ohittamista. Näennäistiedettä siitä tekee tieteen nimissä esiintymisen ohessa laiminlyönnin tahallisuus. Yhtä näennäistieteellistä on **yhden tieteenalan piiriin kuuluvien kysymysten ohittaminen toisen alan kautta**. Esihistoriaa tutkivien alojen, historiallis-vertailevan kielitieteen, arkeologian ja populaatiogenetiikan yhdistäminen on vaativa haaste, johon nykyään pyritään eri alojen tutkijain yhteistyön ja verkostoitumisen keinoin. Monitieteellinen esitys esihistoriasta on kovan työn takana ja siksi erityisen arvostettu tulos. Jos kuitenkin monitieteellisenä esiintyvä tutkija väittää, että hänen tuloksiansa on pätevä arvotelemaan vain kaikkien käytetyitten tutkimusalan tuntija, hän joko käsittää monialaisuuden väärin tai vain käyttää sen nimeä hyväkseen. Toistettakoon vielä kerran, että monitieteinen esitys on pätevä vain jos kaikki sen tutkimusmenetelmät ovat päteviä, ja lisättäköön vielä, että tuloksia esitettäessä on annettava jokaisen tutkimusalan osaajille mahdollisuus käsitellä niitä omalla tutkimusmetodillaan.

Monitieteellisinä synteeseinä esiintyviä hahmotelmia löysin erityisen paljon esihistoriasta eri harrastajain välillä käydyistä keskusteluista mm. Tiede-lehden palstoilla. Nimimerkki Kalmanen ohittaa kielitieteen menetelmät arkeologian kautta kuvatessansa kuinka jääkaudella Euroopassa Biskajalta Uralille puhuttiin ”saman kielen murteita tai lähisukuisia kieliä”, koska koko alueella vallitsi esineistöltään yhtenäinen Gravetten kulttuuri. Kirjoittaja jatkaa kulttuurin jakautuneen läntiseen Solutrean kulttuuriin ja itäiseen jälkigravettelaiseen kulttuuriin, joten kielikin jakautui kahtia. Sittemmin kielet kulttuurivirtausten myötä paitsi jakautuivat vielä pariin kertaan, myös yhdistyivät, mikä on kielitieteen valossa aivan mahdotonta. Vasta kun mahdollisesti Volgan mutkaan yhteydessä ollut Svidryn kulttuuri ilmestyy, Kalmanen taikoo kuvaan kielitieteen käsitteistön ja nimeää ”svidryläisten” kielen suomalais-ugrilaiseksi kantakieleksi.

Selkein tiedon tarkoituksellisen sivuuttamisen muoto on **lähteitten tarkoitushakuinen, usein pätkittäinen lainaaminen oman teorian tueksi**. Tarkoitushakuinen lainaaja ei voi puolustella tekoaan tietämättömyydellä, jos lainatun tekstin kanssa samassa teoksessa, usein jopa aivan vieressä on tarkennus tai lisäys, joka antaa tekstille aivan toisen merkityksen kuin mihin lainaaja on sitä halunnut käyttää. Tyypillisimmillensä lainattu teksti on lainaajan ansioita kiittelevä kohteliaisuuslause muuten murskaavaa kritiikkiä pehmentämässä, jolloin itse kritiikin voi pseudotieteilijä jättää lainaamatta. Lainaus voi myös olla maineikkaan tutkijan esittämä työhypoteesi, jonka lainaaja esittelee tämän valmiina tuloksena tukeakseen omaa teoriaansa, jota se sopisi vahvistamaan.

Hienon esimerkin tarkoitushakuisesta lainaamisesta on Eve Mikone (1999) löytänyt Kalevi Wiikin artikkelista Virittäjä-lehdessä. Wiik kirjoittaa: ”Poimin yhden johtavan ruotsalaisen ja yhden johtavan virolaisen ’kansojen ja kielten juurtenetsijän’ pari mainintaa esittämästäni käsityksestä

suomalais-ugrialaisten ja indoeurooppalaisten kielten kontakteista. Evald Tõnissonin mukaan 'K. Wiik on luonut loogisen, tyylikkään ja, voisi sanoa, eleganttisen systeemin, jossa arkeologiset kulttuurit, muinaiset toimeentulosysteemit ja kielten kehittyminen on yhdistetty yhdeksi kokonaisuudeksi.' (Wiik 1998). Wiik siteeraakin Tõnissonia aivan oikein, mutta jättää lainaamatta tätä seuraavat lauseet: "Ymmärtääkseen systeemin on lukijan virittäydyttävä K.Wiikin ajatuskulkujen perusteelliseen seuraamiseen. Arvostelijana minun täytyy kuitenkin ilmaista tietty epäily: onko K. Wiikin luoma malli ainoa mahdollisuus todellisen kieli- ja kulttuurihistorian ymmärtämiseksi. Mallin heikko puoli on se, että arkeologiset kulttuurit käsitetään ilmiöiksi, joiden vastaavuus etnisten kulttuurien kanssa on jo ilman muuta selvää eikä vaadi enää minkäänlaista tutkimista." (Suomenkielinen käännös Eve Mikone). Mikone lisää, että arkeologi Tõnisson on yksi niistä tutkijoista, jotka ovat selvästi ja aktiivisesti vastustaneet Wiikin näkemyksiä.

Kritiikin väistäminen

Pseudotutkimuksen tekijä voi kehittää teoriaansa varsin pitkälle poimimalla tieteen tuloksista omiin rakennelmiinsa sopivia ja jättämällä kaiken muun huomionsa ulkopuolelle. Viimeistään julkisuuteen päästyänsä näennäistutkimus saa kuitenkin vastaansa arvostelua. Painavin kritiikki perustuu juuri niihin tutkimustuloksiin, jotka näennäistutkimuksen tekijä on sivuuttanut. Asiallinen arvostelu kiinnittää huomion niihin metodisiin virheisiin tai lähtötietojen puutteisiin, jotka tekevät tutkimuksesta näennäistieteellisen. Näin tutkimuksen tekijälle tarjoutuu mahdollisuus testata hypoteesiansa aidon tieteellisesti, jolloin tutkimus pääsee näennäistieteellisyydestänsä.

Jos hypoteesista kiinni pitäminen on sen esittäjälle totuuden etsimistä tärkeämpää, se pysyy näennäistieteellisenä. Kritiikin kohteella on nyt kaksi vaihtoehtoa: joko jättää kritiikki huomiotta tai vastata siihen. Edellinen voi merkitä vaikenemista tiedeyhteisön suuntaan, jolloin näennäistieteen tekijä voi edelleen levittää sanomaansa kansantajuisissa medioissa, usein tietyn sille suojelemaan kuulijakunnan keskuudessa, mikä saa helposti uskonnollisen lähetyksen muotoja. Toisaalta taitava näennäistieteen tekijä voi myös **vastata kritiikkiin sanomatta mitään**. Helppo tapa on esittää kritiikin tekijälle vastakysymyksiä ja vaatimuksia, kuten Kalevi Wiik (2007) vastineessansa Jaakko Häkkisen arvosteluun kirjastaan *Mistä suomalaiset ovat tulleet?*:

"Mitä ilmeisimmin vastustajillani on itsellään selvä kuva suomalaisten juurista. Ainakin he ovat varmoja siitä, että minun esittämäni käsitykset ovat vääriä. Kysynkin, mistä syystä kukaan ei pane näitä 'oikeita ajatuksia' yksiin kansiin. Jos käytettävissä olisi kaksi tiiviisti esitettyä kantaa, voitaisiin näitä tasapuolisesti käsittelemällä sekä kummankin vahvoja ja heikkoja puolia punniten ehkä päätyä kaikkien hyväksyttävissä oleviin käsityksiin suomalaisten juurista. Nyt tilanne on se, että niin sanotut 'ROOTSlaiset' (minä heidän joukossaan) esittävät yleisiä ratkaisumalleja (vrt. esim. Pauli Saukkosen *Suomalais-ugrialaisten kansojen ja kielten alkuperäongelma*, Helsinki University Press 2006), ja toiset (lähinnä pääkaupunkilaiset fennougristit ja eräät germanistit) suhtautuvat näihin ehdotuksiin erittäin vähättelevästi ja ivallisesti. Mitä vastustajamme 'panttaavat'? Minusta heidän pitäisi tehdä ajatuksiltaan yhtenäinen (mielellään yhden henkilön kirjoittama) kirja, jossa oikea oppi esitetään ja perustellaan."

Wiik ei vastaa kirjaansa esitettyyn kritiikkiin mitään sillä verukkeella, että arvostelija ei ole toiminut kuten hän itse ja julkaissut monografiaa suomalaisten esihistoriasta. Wiik vaatii arvostelijoitansa toimimaan hänen säännöillensä: laajan monialaisen ”ajatuksiltaan yhtenäisen” ja ”oikeoppisen” teoksen julkaiseminen nopeasti onnistuu yhdeltä henkilöltä käytännössä vain näennäistieteellisesti, jättämällä kaikki omiin ajatuksiin sopimaton evidenssi huomiotta. Wiik onnistuu vastaamaan Häkkiselle sanomatta mitään itse arvostelun kohteesta eli kirjan sisällöstä. **Wiik arvostelee argumentin sijasta sen esittäjää**, paitsi ”vähätteleväksi ja ivalliseksi” myös opettajiensa indoktrinoimaksi: ”Taustalla on joukko tutkijoita (lähinnä kai Häkkisen opettajia), jotka genetiikkaa tuntemattomina pitävät kiinni kielentutkijoiden perinteisistä oikeuksista kertoa kansalle, mitkä ovat suomalaisten juuret (tarkoittaen kielellisiä juuria)...”. Nuorten tutkijain syyttäminen opettajillensa kuuliaisiksi on itse asiassa räikeä syytös näennäistieteellisyydestä. Vanhempia tutkijoita on helppo väittää katkeriksi: ”Minulta on usein kysytty mihin perustuu monille fennougristeillemme tyypillinen katkeruus? Vastaukseni on aina ollut ja on nytkin: he ovat alkaneet huomata, että kielentutkijan sanalla on enää kovin mitätön merkitys suomalaisten ja muiden eurooppalaisten juuria etsittäessä.” Nämä lainaukset ovat samasta Wiikin vastineesta, jollaisen julkaiseminen ei oikeastaan kuuluisi tieteelliselle lehdelle ollenkaan, koska se eksyy täysin alkuperäisen aiheen, Wiikin kirjan sisällön, ulkopuolelle ja samalla ulos koko tieteen piiristä.

Esimerkkini kritiikin väistämisen alalta ovat kaikki peräisin Wiikiltä. Tämä ei ole tarkoituksellinen valinta: Wiikin väitteitä on materiaalissani runsaasti, ja hänen argumentaationsa tarjosi havainnollisimmat aiheesta löytämäni esimerkit. Kolmas erityinen kritiikin väistämisen strategia, **teorian tendenssimäinen modifiointi ilman omien erehdysten tunnustamista**, on toistuvasti yhdistetty mm. Karsteniin (Kylstra 1961: 139–41), mutta pitäydyn edelleen internet-aineistooni ja Wiikin siinä tarjoamaan materiaaliin.

Vastauksessansa Mikonen aiemmin esittämään kritiikkiin Wiik (1996) sanoutuu irti aiemmin kannattamastansa indoeurooppalaisten Eurooppaan levittäytymisen ja maanviljelyn leviämisen yhdistävästä, yleisesti pätemättömänä pidetystä Colin Renfrew’n teoriasta: ”Oma käsitykseni, jonka olen esittänyt parissakymmenessä esitelmässäni ja joka painetussa muodossa esiintyy mm. Wiik 1996:ssa, poikkeaa Renfrew’n mallista kuin yö päivästä. Sen mukaan Etelä-Euroopan ’pienriistanmetsästäjät’ puhuivat indoeurooppalaisia murteita jo paljon ennen maanviljelyksen tuloa.” Wiik ei kuitenkaan perustele mitenkään kannanvaihdostansa, eikä tee siitä numeroa myöskään ottaessansa Renfrew’n teorian uudelleen osaksi omaa rakennelmaansa viisi vuotta myöhemmin (Wiik 2001: 143): ”Kirjassa (...) lähdän liikkeelle muutamasta yksinkertaisesta premissistä (...): Renfrew-premissi: Indoeurooppalaisten kielten ratkaisevimman leviämisen aiheutti maanviljelys-karjanhoito”. Jaakko Häkkinen huomauttaa, että Wiik on viimeisimmässä tekstissään 2008 jälleen luopunut Renfrew’n mallista vielä absurdimpien ajoitusten hyväksi.

On tietenkin hyväksyttävää ja toivottavaakin, että tutkija korjaa omia käsityksiänsä, kun niistä ilmenee virheitä. Aiemmasta kannastaan luopuessaan on tieteentekijän velvollisuus kuitenkin tehdä käsitysten muutos ja siihen johtaneet argumentit tiedeyhteisölle selväksi. Vastakkaisessa tapauksessahan ansioituneella tutkijalla olisi auktoriteettiasemansa turvin mahdollisuus väittää tieteen nimissä mitä tahansa.

Tutkimustradition vastustaminen

Näennäistutkimuksen tekijä voi myös ryhtyä aktiivisesti puolustamaan väitteitensä. Jollei hän halua luopua mallistansa eikä himmentää sille luomaansa tieteellisyyden hohtoa, hän ei kuitenkaan voi antautua asialliseen argumentaatioon. Koska tiedeyhteisön normit eivät anna mahdollisuutta näennäistutkimuksen esittämiseen tieteen nimissä, on nämä normit asetettava kyseenalaiseksi. Nykyaikaisen tieteen kenttä on niin sirpaloitunut, että yhden alan tradition kyseenalaistaminen on usein mahdollista ilman suurta vastustusta edes naapuritieteitten puolelta. Esihistorian tutkimuksen puolella on erityisen helppoa kyseenalaistaa historiallisen lingvistiikan tutkimustulokset, koska alan metodi on ylempänä mainituista syistä nykyään varsin vähän tunnettu. Kuka tahansa voi myös siteerata Kuhnia halutessansa **esiintyä uuden mullistavan paradigman pioneerina**. Ago Künnap (2001) kirjoittaa, kuinka Roots-ryhmälle “on luonteenomaista perinteitten ja auktoriteettien sokean palvonnan sijasta uudistusmielinen ote tieteelliseen problematiikkaan sekä rohkeus esittää epäkonventionaalisia näkemyksiä. Luonnollisesti heihin on sen vuoksi perinteisten tieteilijäin taholta kohdistettu terävää kritiikkiä. Tämä on tietenkin täysin ymmärrettävää. Kielitieteilijä Urmas Sutrop kirjoittaa: ’Tieteenfilosofi Thomas Kuhn opettaa, että tieteessä on paradigmoja, joitten puitteissa tutkijat toimivat. Paradigmat eivät evolvoitu, vaan vaihtuvat tieteellisten vallankumousten myötä. Vallankumoukset eli uudet paradigmat syntyvät, kun kertyy uusi kriittisen massan ylittävä faktamäärä, jota ei ole enää mahdollista selittää vanhoin teorioin vanhan paradigman puitteissa... Nuoret liittyvät uuteen paradigmaan ja vanhat vievät vanhan paradigman mukansa hautaan.’ (Sutrop 2001: 519). Maailman historiallisessa kielitieteessä on käynnissä radikaali paradigmanvaihdos, ja uralistiikan tämänhetkistä jyrkkää uudistusta voi pitää osana tätä globaalista prosessia.” (Suomennos S.J.)

Näennäistutkimuksen tekijä usein unohtaa, että periaatteessa ainoa tiedeyhteisöä yhdistävä tekijä on tieteen yhteisten pelisääntöjen hyväksyminen. Hyökkäystä tieteenalaa vastaan helpottaa sen edustamien näkemuserojen sivuuttaminen ja kaiken tieteelliset kriteerit täyttävän nykytutkimuksen nimittäminen ”perinteiseksi koulukunnaksi” tai ”vakiintuneeksi näkemykseksi”. Fennougristiikassa kilpailee tällä hetkellä joukko hyvin erilaisia hypoteeseja esihistoriallisesta kehityksestä, jotka Künnap onnistuu kuitenkin niputtamaan yhteen ”vanhaksi paradigmaksi”. Tällaista abstraktiota vastaan hyökkääjä voi myös varsin vastuuttomasti liittää siihen arveluttavia väitteitä eli soveltaa perinteistä **olkiukkotaktiikkaa**, kuten Angela Marcantonio kirjoittaessansa fennougristeista Kaltio-lehdessä: ”Traditionaalinen uralilainen teoria olettaa, että moderni suomalais-ugrilainen / uralilainen kansa tuli idästä, minne heidän alkukotinsa on teoreettisesti sijoitettu, ja että he vaelsivat länttä kohti puun oksien tapaan haarautuen. Tämä traditionaalinen malli myös olettaa, että kieli on sama kuin etninen ryhmä. Toisin sanoen, jos joku puhuu uralilaista kieltä, täytyy hänen myös kuulua alun perin uralilaiseen etniseen ryhmään.”

Todistaakseen tällaisen vakavan syytöksen Marcantonion kuuluisi esittää joukko viittauksia ”traditionaalisen teorian” edustajiin. Koska hän sitä ei tee, menettää koko väite todistusvoimansa. Itse asiassa historiallinen fennougristiikka on 1800-luvun loppupuolen syntyajoistansa lähtien karttanut tällaisia yhdistelyitä, joita esimerkiksi arkeologit ovat esittäneet vielä 1900-luvun alussa (mm. Kossinna 1909). Perinteisen fennougristiikan edustaja *par excellence* Emil Nestor Setälä

kirjoitti jo vuonna 1916: ”Suomensukuisilla kansoilla tarkoitetaan niitä kansoja, jotka puhuvat suomen kielen kanssa sukulaisuudessa olevia kieliä. Tämä huomautus ei ole tarpeeton, sillä kielisukulaisuus ei todista ruumiillista eli rodullista sukulaisuutta, se todistaa ainoastaan, että asianomaiset kielet ovat saman olennaisesti yhteisen kantakielen muodoksia eli muunnoksia.”

Pseudotieteen puolustaja saattaa helposti langeta myös **kaksinaismoraaliin**, vastustaen tiedeyhteisössä sellaisia metodeja, joita itsekkin käyttää. Esimerkiksi Künnap (1998: 113, 2000: 28) valistaa ”vanhan paradigman” edustajia, ettei kantakieleen saisi rekonstruoida piirteitä, jotka puuttuvat jostakin sen tytärikielistä. Merlijn de Smit on kumminkin havainnut Künnapin itsensä puolustavan samaa metodologiaa Wiikin käyttämänä, kun tämä sen avulla pyrkii esittämään Euroopan varhaisimman asutuksen uralilaisena. Wilson taas väittää äännelakien soveltamista paikannimiin virheelliseksi metodiksi, mutta käyttää Schalinin (2007) mukaan sitä itsekkin siellä missä katsoo sen avulla voivansa todistaa Suomen ruotsinkielisen asutuksen ikivanhaksi.

Löytämistäni pseudotieteen strategioista absurdein on **tieteenalan leimaaminen vanhentuneeksi tutkimustradition pituuden perusteella**. Vanhan tieteenalan täytyy siis saada väärää tuloksia, koska se on vanha. Roots-koulukunnan kunniaksi on sanottava, etten onnistunut löytämään sen edustajilta esimerkkejä tällaisesta silmäkääntödemagogiasta. Sen sijaan siinä kunnostautuvat unkarilaiset Amsterdamin yliopiston Itä-Euroopan tutkimuksen lehtori László Marác ja esihistorian harrastaja Kornél Bakay pyrkimyksissään kumota unkarin uralilaisuus (Marác – Bakay 2004, Marác 2008): ”This dogmatic Finno-Ugric doctrine was established a long time ago and the practitioners of this discipline declared that it was an irrefutable truth. This is why, according to them, there is no need to research further the possibility of a different origin of the Hungarian language. However, in recent times, a tremendous amount of new data have surfaced, which have really created a linguistic explosion, caused by modern technical advances. Above all, there is the World Wide Web where, by pressing a button, one can call up the dictionary of any language in the world.” Nimeämällä tieteenala doktriiniksi voidaan siis sivuuttaa koko alalla saavutettu tieto! Tosiasiassa vain pientä osaa Marácin ja Bakayn mainitsemasta 1700-luvun lopulla löydetystä evidenssistä pidetään enää pätevänä, ja nykyperusteet esimerkiksi suomen ja unkarin sukulaisuudelle ovat osin hyvinkin uusia. Ajatus, että kielisukulaisuuden voisi kumota Internetin sanakirjoja selaamalla, viittaa tietenkin yllä mainittuihin esitieteellisiin teorioihin. Marácin ja Bakayn väitteitten tökeryyttä korostaa vielä, että mainitun tekstin yhteydessä he esiintyvät väärennetyin tittelein: edellinen Amsterdamin yliopiston kielitieteen professorina, jälkimmäinen Budapestin yliopiston arkeologian professorina. (Marác 2008)

Tutkimusaiheen politisointi

Tieteen motiivi on totuuden etsiminen, näennäistieteessä motiivina on saada epätosi näyttämään todelta. Näennäistieteen tekijän kohdeyleisönä ei näin ollen ole tiedeyhteisö, vaan yleinen julkisuus, jossa on paljon tehokkaampaa vedota tunteisiin kuin järkeen. Tieteenalan arvosteleminen ylittää helpommin uutiskynnyksen, jos siihen liittyy inhimillisiä heikkouksia: poliittista juonittelua, salailua ja omaneduntavoittelua. Julkisuudessa tulee harvoin esiin, kuinka absurdia on henkilöidä kokonainen tutkimustraditio, jotta siihen voisi liittää tällaisia syytöksiä. Tutkimustraditiota poliittisesti leimaavalla pseudotieteilijällä voi olla omia poliittisia päämääriä, muttei tämä ole

mitenkään välttämätöntä: julkisuus voi olla osa omien teosten markkinointia tai myös päämäärä sinänsä.

Koko **tutkimustradition leimaamisen poliittisesti motivoituksi** voisi ajatella olevan hankalaa, mutta pseudotieteilijä voi käyttää samoja tiedon valikoivan hyödyntämisen ja yhdistelyn keinoja kuin muuallakin teoriaa rakennellessansa. Esimerkiksi pitkä ja kunnioittavalla määrällä lähdeviitteitä varustettu mutta nimetön teksti unkarilaisten ja hunnien yhteyksiä propagoivalla hunmagyar.org-sivustolla onnistuu leimaamaan koko fennougristiikan ensin Habsburgien dynastian kehittämäksi välineeksi näitten pyrkimyksissä alustaa unkarilaiset ja sitten vielä kommunistihallinnon pakkovallan työkaluksi. Päätodistuksena tuodaan, kuinka hyvin fennougristiikka palvelee näitä tarkoituksia esittämällä unkarilaiset rodullisesti ja kulttuurisesti alempiarvoisena, ei-eurooppalaisena kansana. Mitään tällaista eri kielten sukulaisuutta ja menneisyyttä tutkiva fennougristiikka ei tietenkään esitä, mutta tieteellisten argumenttien sijaan kirjoittaja tuo esiin Habsburgien kukistaman Unkarin vuoden 1848 kansannousun ja ”toisinajattelevien” tutkijain vainon kommunismin aikana, jotka varmasti nostattavatkin lukijassa tunteita paljon tehokkaammin.

Helppoa julkisuutta tuovat myös monenlaiset mielikuvitusta kiihottavat **salaliittoteoriat**. Niissä tiedeyhteisö esitetään suljettuna eturyhmänä, joka tekee salaisia päätöksiä. Tiedon pimittäminen on aivan yhtä vakavasti tieteen etiikan vastaista kuin poliittisluontoinen tulosten väärentäminenkin, mistä näennäistieteilijät eivät kuitenkaan juuri koskaan huomauta. Useissa tapauksissa vaikuttaa siltä, ettei näennäistieteen tekijä tunne tieteen etiikkaa lainkaan, ja vaikka tuntisikin, ei hänen kannata tuoda sitä esille. Tiedemaailman ulkopuolella tieteen etiikkaa nimittäin tunnetaan ja ymmärretään valitettavan huonosti, ja näennäistieteen propagoijan kannattaakin esittää niin juonittelu kuin politisointikin itsestään selvänä osana tieteen tekemistä, jolloin hänen oma rakennelmansa näyttää kilpailevan samoilla säännöillä kuin muutkin tieteen teoriat.

Olen löytänyt aineistostani kahdentyypisiä salaliittosyytteitä. Yhdet esittävät **tiedeyhteisön vaikenevan joistakin tutkimustuloksista oman auktoriteettiasemansa turvaamiseksi**, toiset liittävät siihen vielä **vallanpitäjien propagandavälineenä toimimisen**. Esimerkkinä edellisestä olkoon Paula Wilsonin syytös Suomen ruotsalaisperäisten paikannimien tutkijoita vastaan Birgitta Roeck Hansenin väitöskirjan tahallisuudesta unohtamisesta: ”...problemet är att de finlandssvenska ortnamnsforskarna valt att förbigå hennes forskning med total tystnad. Avhandlingen som utkom 1991 var tillgänglig för Lars Huldén när han sammanställde boken "Finlandssvenska bebyggelsenamn" (2001) och för Peter Slotte när han som redaktör för boken "Suomalainen paikannimikirja" (2007) i stort sett upprepade Huldéns tolkningar av de svenska namnen, men ingendera noterar den. För att inte behöva revidera sina teorier förtiger ortnamnsforskarna medvetet alla vetenskapliga bevis på bosättningskontinuitet i svenskbygderna.”

Wilsonin mielestä siis tiedeyhteisö yhteisestä päätöksestä tahtoo sivuuttaa todistukset Suomen ruotsalaisasutuksen muinaisuuden puolesta. Tähän on hauska verrata nimettömän Jumalasuomi-sivuston syytöksiä siitä, kuinka ruotsinkielinen vähemmistö käyttää suomalaista tiedeyhteisöä oman nationalisminsa välineenä: ”Suomalaisten käsittäminen ’alempiroituisiksi mongoleiksi’, joka svedofiiilissä piireissä oli hyvin suosittua vielä parisenkymmentä vuotta sitten, elää enää RKP:n

jakamassa, tunnetun rotukiihkoilijan Freudenthalin mukaan nimetyssä, palkinnossa... Museovirastonkin (RKP) sivuilta löytyvä vanhentuneisiin tietoihin ja väärinkäsityksiin perustuva yleistys suomalaisten "itäisistä" 25%:sta ja "läntisestä" 75%:sta geenejä ajaa samaa asiaa jättäen lukijan pääteltäväksi, kumpi geeniperimä on "huonompaa"... Nykyisenä tasa-arvon aikana rotukäsitteellä, geeneillä etc. ei enää pitäisi olla merkitystä, paitsi siinä mielessä että annetut tiedot ovat oikeita. Joku näyttää kuitenkin pitävän tärkeänä jakaa suomalaisille vääriä tietoja heidän omasta menneisyydestään, selittää kaikki hyvä mielummin ruotsalaisilta lainatuksi, -ja ellei se onnistu - huonoksi, ja sensuroida yleisestä tietämyksestä kaikki suomalaisten oma Ruotsista riippumaton historia. Tämän tehtyään, ne ilmestyvät kuvaruutuihin märehdimään vakavissaan, 'mistähän johtuu suomalaisten huono itsetunto.' Näiden sivujen laaja historiaa ja suomalaisten alkuperää koskeva osa on olemassa juuri siksi. Joku näkee vaivan valehdella meille jostakin asiasta. Sen asian täytyy siis olla tärkeä."

Nationalistinen eetos

Politisoinnin ja nationalismin käsittelyssä on helppo päästä näennäistieteen metodien käsittelystä sen tulosten analysoimiseen. Tämä on kuitenkin vaarallinen tie: tutkimuksen arvoa ei saa määritellä tulosten laadun, vaan ainoastaan käytetyn metodin perusteella. Internet-aineistoni perusteella näyttäisi näennäistieteen väittämällä kuitenkin olevan joitakin tyypillisiä eroja rehellisen tieteen tutkimustuloksiin nähden. Tällaisten väittämien havaitseminen on siis hyvä syy epäillä jotakin tutkimusta näennäistieteelliseksi, mutta ei vielä ole riittävä todistus tutkimuksen hylkäämiseksi. Esitänkin näistä väittämistä lyhyesti vain yleisimpiä.

Näennäistieteellinen esihistoria "löytää" usein tutkimallensa kansalle **kunniakkaita juuria ja suuria sukulaisia**. Esimerkiksi unkarilaisten sukulaisuutta maailmaan vanhimpaan kirjalliseen sivilisaatioon, sumereihin, todistelevia teoksia on lukuisia: tärkeimpiä mainitakseni Bobula 1961 ja 1970, Érdy 1974, Novotny 1976, Osetzky 1976, Oláh 1980 ja Erdélyi 1989. Paitsi sumereina on unkarilaisten esi-isiä pidetty mm. egyptiläisinä, etruskeina, hunneina ja keltteinä. Sen sijaan vielä ei ole löytynyt yhtään halukasta esittämään unkarilaisten sukulaisuutta esimerkiksi mustalaisten tai albaanien kanssa.

Hyvin moni näennäistutkimus liittyy perinteeseen, jota voisi nimittää **etnokreationismiksi**: tutkittu kansa edustaa hyvin pitkää etnistä, kielellistä, kulttuurista ja geneettistä jatkuvuutta, siis niin kielen kuin rodunkin puhtautta. Tällaista menneisyyttä ei tieteellinen esihistoria ole vielä kyennyt yhdellekään kansalle todistamaan, joten tällaisiin tuloksiin päätyminen olisi kansan kuin kansan kohdalla varsin epätodennäköistä. Kuitenkin internet kertoo meille, kuinka unkarilaiset ovat maailman vanhin (Badiny-Jós 2008) ja kroaatit geneettisesti Euroopan vanhin kansa (B92 2004). Venäläiset ovat etruskien suoria jälkeläisiä (Popov 2002: Этрусски — это русские!), bosnialaiset rakensivat pyramideja kauan ennen egyptiläisiä ja baskit polveutuvat uponneesta Atlantiksesta. Virolaiset ja suomalaiset ovat ikiaikaisia, geneettisesti puhtaita ja Viroon jo 12000 ja Suomeenkin 10000 vuotta sitten saapuneita eurooppalaisia (Künnap 2005), mikä on inspiroinut tällaisen tiedon esittäjää kuvittamaan sen kartalla, jossa muinaiset mammutinmetsästäjät heiluttelevat Suomen lippuja Euroopan joka kolkalla (Suomalaisten alkuperä).

Näennäistiede osana kansanluonnettamme

Miksi sitten pitkä loistokas esihistoria, pitkä kulttuurin jatkuvuus tai rotupuhtaus näyttää olevan eräille kansoille tärkeämpiä kuin toisille? Suomalaiset ja unkarilaiset keskustelevat juuristansa Internetissä absoluuttisestikin enemmän kuin italialaiset ja ranskalaiset, ja ero vain korostuu kun huomioon otetaan kansojen väliset kokoerot. On sanottu, että tarve löytää positiivisia sisältöjä omaan identiteettiin ja samastua johonkin suureen on polttava erityisesti sortoa ja väheksyntää kokeneille, ja sen takia nationalistiset näkemykset menneisyydestä tai peräti nationalismi sinänsä olisi tavallisempaa pienillä kuin suurilla kansoilla. Tämä saattaa kuitenkin olla vain näköharhaa. Meidän pitää muistaa, että jokaisen suuren kansan kirjoitetussa historiassa on oma loistokautensa, jolloin tuo kansa ottanut johtavan roolin ihmiskunnassa, jotenka niitten ei tarvitse hakea suurta kertomustansa niin kaukaa kuin pienempien kansojen. Eivät suuretkaan kansat mielellään muistele noitten loistokausien varjopuolia, kovaotteista valloituspolitiikkaa ja kolonialismia räikeine epäkohtineen. Väite näennäistieteestä jollekin kansakunnalle erityisen luonteenomaisena ei kuulu tieteen piiriin.

B92 2004: Hrvati - najstariji narod u Evropi. – B92 18.9.2004. Sivulla

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?style=headlines&lang=srpski&yyyy=2004&mm=09&dd=18&order=priority&nav_category=&nav_id=151293.

BADINY-JÓS, FERENC 2008: Szervezett hamisítások. Sivulla

<http://www.magtudin.org/Badiny%20Szervezett%20hamisitasok.htm>. Muokattu 8.10.2008.

BOBULA, IDA 1961: *A sumir-magyar rokonság kérdése*. Montreal.

----- 1970: *Kétezer magyar név sumir eredete*. Gaffney: Limestone College.

BOR, MATEJ – ŠAVLI, JOŠKO – TOMAŽIČ, IVAN 1996: *Veneti. First builders of European community*. Vienna: Editiones Veneti.

ERDÉLYI, ISTVÁN 1989: *Sumér rokonság?* Budapest: Akadémiai Kiadó.

ÉRDY, MIKLÓS 1974: *A sumir-ural-altai-magyar rokonság kutatásának története*. New York: Gilgamesh.

GYARMATHI, SÁMUEL 1799: *Affinitas linguae hungaricae cum linguis fennicae originis grammaticae demonstrata*. Göttingiae: Typis Joann. Christian. Dieterich.

HAKOLA, PANU 2007: Suomen kieli ja sumeri. Sivulla

<http://onet.tehonetti.fi/suomalaisuudenliitto/onet/vanhatsivut/hakola2.htm>. Muokattu 20.9.2007.

Hunmagyar 2007: <http://www.hunmagyar.org/tor/origins.htm>. Muokattu 21.3.2007.

HÄKKINEN, JAAKKO 2008: Kalevi Wiik: ”Where did European men come from?” Sivulla

<http://www.mv.helsinki.fi/home/jphakkin/WiikEng.html>. Muokattu 8.11.2008.

Jumalasuomi 2001: <http://jumalasuomi.tripod.com/KOMSA.HTM>. Luotu 12.11.2001.

JUSLENIUS, DANIEL 1712. *Oratio de Convenientia Linguae Fennicae cum Hebraea et Graeca*. Åbo.

Kalmankenku 2007:

<http://www.tiede.fi/keskustelut/viewtopic.php?t=20237&postdays=0&postorder=asc&start=1620>. Muokattu 25.9.2007.

KARSTEN, TORSTEN 1939: *Altgermanisches Sprachgut in den ostbaltischen Ländern – Baltische Lande*. 1. Band. Ostbaltische Frühzeit, s. 60–86. Leipzig: Verlag von S. Hirzel.

KOERNER, E. F. K. 2006: Linguistics and ideology in the study of language. Sivulla

<http://www.tulane.edu/~howard/LangIdeo/Koerner/Koerner.html>. Muokattu 19.2.2006.

KOSSINNA, GUSTAV 1909: *Der Ursprung der Urfinnen und der Urindogermanen*. Mannus I.

- KYLSTRA, A. D. 1961: *Geschichte der germanisch-finnischen Lehnwortforschung*. Studia Germanica. Assen: V. Van Gorcum & Comp. N. V. – Dr. H. J. Prakke & H. G. M. Prakke.
- KÜNNAP, AGO 1998: *Breakthrough in present-day Uralistics*. Tartu.
- 2000: About some morphological features of Proto-Uralic – *Roots II*, s. 27–32.
- 2001: Fennougristika alused. Soome-ugri keeleteaduse uus paradigma. Sivulla http://lepo.it.da.ut.ee/~kunnap/fennougristika_alused.html. Päivitetty 5.12.2001.
- 2005: Oleme Ukrainast pärit põliseurooplased – *Eesti Ekspress* 21.9.2005. Tallinn.
- LYYRÄNEN, PEKKA 2008: Israelin kadonneet heimot. Sivulla <http://jarmo10.org/lyyranen.htm>. Muokattu 6.4.2008.
- MARÁ CZ, LÁ SZLÓ: Objection to the forceful Finnization of the ancient history and language of the Hungarians. Sivulla <http://www.magtudin.org/Maraczlaszlo.htm>. Muokattu 8.10.2008.
- MARÁ CZ, LÁ SZLÓ – BAKAY, KORNÉ L 2004: Östörténétünk és nyelvünk erőszakos finnesítése ellen – *Kapu XVII* 02, s. 35–7.
- MARCANTONIO, ANGELA 2004: Onko uralilaista kieliperhettä edes olemassa? – *Kaltio* 2/2004. Oulu.
- MIKONE, EVE 1999: Totuus ja metodi. – *Tieteessä tapahtuu* Vol 17, Nro 6. Helsinki: Tieteellisten seurain valtuuskunta.
- NOVOTNY, ELEMÉR 1978: *Szumir nyelv=magyar nyelv*. Buenos Aires: Ösi Gyökér.
- OLÁ H, BÉ LA 1980: *Édes magyar nyelvünk szumir eredete*. Buenos Aires: Ösi Gyökér.
- OSETZKY, DÉ NES 1976: *A szumér-magyar származású elmélet esélyei*.
- POPOV, VLADIMIR 2002: Этруски — это русские. – *Завтра* 26.4.2002. Sivulla <http://www.zavtra.ru/cgi/veil/data/zavtra/02/441/71.html>.
- RĄ CZKOWSKI, WŁ ODZIMIERZ 2003: Expansion and reaction: the concept of Polish archaeology in the discourse with German archeologists. Paper presented at the session "Archaeology, expansion, resistance", organized by the AREA_III Project (Culture_2000 programme) in Poznan (Poland), on July 12th, 2003. Sivulla http://www.muzarp.poznan.pl/archweb/archweb_eng/Publications/eksp/index_eks.html. Muokattu 11.3.2009.
- RASK, RASMUS 1818: *Undersögelse om det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprindelse*. Kjöbenhavn.
- SAJNOVICS, JOANNES (1772): *Demonstratio Idioma Ungarorum et Lapporum idem esse*. Tyrnaviæ.
- SAKAČ, STJEPAN KRIZIN 2000: *Izabrani radovi o hrvatskoj etnogenezi*. I dio: *Hrvati do stoljeća VII*. Uredio, proslavom popratio i pripremio za tisak Darko Sagrak. Zagreb: Naklada Darko Sagrak,
- SCHALIN, JOHAN 2007: Röster från språkstriden – gamla ortnamn besträvar. – *Språkbruk* 4/2007. Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken.
- SELIN, RISTO 2001: *Ihmeellinen maailma. Skeptikon tietosanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.
- SETÄ LÄ, EMIL NESTOR 1916: Suomensukuisten kansojen esihistoria – *Maailmanhistoria* 2, s. 476 – 516. Helsinki: Tietosanakirja-osakeyhtiö.
- SMIT, MERLIJN DE 2001: Uralists against history. Sivulla http://www.geocities.com/isolintu/Uralists_Against_History.htm. Muokattu 9.4.2001.
- Suomalaisten alkuperä: Sivulla <http://victorian.fortunecity.com/christy/32/ak1s.html>.
- VINCI, FELICE 1995: *Omero nel Baltico*. Roma: Fratelli Palombi.
- WIİK, KALEVI 1996: Alkuperäiset ajatukseni – *Virittäjä* 100, s. 590. Helsinki: Kotikielen Seura.
- 1998: Vähän kontaktiteoriastani – *Virittäjä* 102, s. 421. Helsinki: Kotikielen Seura.
- 2001: Kalevi Wiik: Janhusen kaksi outoa väitettä – *Kanava* 2/2001, s. 143.
- 2007: Vielä vähän suomalaisten juurista – *Tieteessä tapahtuu* Vol 25, Nro 8, s. 34–7. Helsinki: Tieteellisten seurain valtuuskunta.
- 2008: Where did European men come from? – *Journal of Genetic Genealogy* Volume 4, Number 1, s. 35–85. Sivulla www.jogg.info
- Wikipedia: FeliceVinci. Sivulla http://fi.wikipedia.org/wiki/Felice_Vinci. Muokattu 18.2.2009.

WIKLUND, KARL BERNHARD 1933: Den svenska befolkningens ålder i Finland. – *Fornvännen* 28, s. 91–110. Stockholm: K. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien.
WILSON, PAULA 2008: Sanningen bör inte längre förtigas. – *Nya Åland* 24.3.2008. Mariehamn.
Sivulla
http://www.nyan.aland.fi/ledaren/insandare.pbs?news_id=32022&news_instance=119.

*Sivulla maininta: This article appeared in the Hungarian monthly magazine KAPU vol. XII.2004.02., pp. 35-41. En onnistunut löytämään mainittua lähdettä.